

ЧЮЛЛА ПРОТИ ІТАЛІЇ (CIULLA v. ITALY)

У справі «Чюлла проти Італії»¹

Європейський суд з прав людини, ухвалюючи рішення на пленарному засіданні, згідно з правилом 50 Регламенту Суду, у складі палати, до складу якої увійшли судді:

- п. Р. Рюссдаль (R. Ryssdal), Голова Суду
- п. Х. Кремона (J. Cremona)
- п. Тор Вільямссон (Thór Vilhjálmsson)
- пані Д. Біндшедлер-Роберт (D. Bindschedler-Robert)
- п. Ф. Гьольчюклю (F. Gölcüklü)
- п. Ф. Матчер (F. Matscher)
- п. Л.-Е. Петтіті (L.-E. Pettiti)
- п. В. Волш (B. Walsh)
- сер Вінсент Еванс (sir Vincent Evans)
- п. Р. Макдоналд (R. Macdonald)
- п. К. Руссо (C. Russo)
- п. Р. Бернхардт (R. Bernhardt)
- п. А. Шпільманн (A. Spielmann)
- п. Ж. Де Мейє (J. De Meyer)
- п. Н. Валтікос (N. Valticos)
- п. С. К. Мартенс (S. K. Martens)

¹ Примітка канцелярії.

Справі привласнено номер 9/1987/132/183. Друге число позначає рік подання справи до Суду, а перше число — порядковий номер у списку справ, поданих того року; останні два числа — це, відповідно, порядковий номер справи у списку справ і у списку відповідних заяв (до Комісії), переданих до Суду від часу його створення.

— пані Е. Палм (E. Palm)
— а також М.-А. Ейссен (M.-A. Eissen), Секретар Суду, та Г. Петцольд (H. Petzold), заступник Секретаря Суду,
після нарад за зачиненими дверима 30 вересня 1988 року та 26 січня 1989 року, постановляє таке рішення, ухвалене в останній із зазначених днів:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа була передана до Суду Європейською комісією з прав людини (Комісія) 15 липня 1987 року, в межах тримісячного строку, передбаченого пунктом 1 статті 32 і статтею 47 Конвенції про захист прав людини та основних свобод (Конвенція). Справу розпочато за заявою (№ 11152/84) проти Республіки Італії, поданою до Комісії на підставі статті 25 громадянином Італії п. Сальваторе Чюлла 5 червня 1984 року.

У своєму запиті Комісія посилалася на статті 44 і 48 та на заяву про визнання Італією обов'язковості юрисдикції Суду (стаття 46). Мета запиту полягала в отриманні рішення стосовно того, чи свідчать факти справи про порушення державою-відповідачем її зобов'язань за пунктом 1 і 5 статті 5.

2. У відповідь на запит, поданий згідно з пунктом 3 (d) правила 33 Регламенту Суду, заявник повідомив про свій намір взяти участь у провадженні в Суді і призначив адвоката, який представлятиме його (правило 30).

3. До складу палати, що мала бути створена, увійшов за посадою п. К. Руссо, суддя, обраний від Італії (стаття 43 Конвенції), а також п. Р. Рюссдаль, Голова Суду (пункт 3 (b) правила 21). 27 серпня 1987 року у присутності Секретаря заступник Голови Суду шляхом жеребкування визначив прізвища п'яти інших членів, а саме: пані Д. Біндшедлер-Роберт, п. Ф. Матчера, п. В. Волша, п. Р. Макдоналда та п. А. М. Доннера (A. M. Donner) (кінцеве положення статті 43 Конвенції та пункт 4 правила 21). В подальшому п. Ж. Де Мейє, підмінний суддя, замінив пана п. Доннера, який пішов у відставку, і наступник якого в Суді прийняв перед слуханням на себе його обов'язки (пункт 3 правила 2 та пункт 1 правила 22).

4. Заступивши на посаду голови палати (пункт 5 правила 21) пан Рюссдаль через Секретаря Суду провів консультації з уповноваженою особою Уряду Італії (Уряд), представником Комісії та адвокатом заявника стосовно потреби в проведенні письмової процедури (пункт 1 правила 37). Згідно з виданими розпорядженнями, канцелярія Суду отримала 5 жовтня 1987 року меморандум заявника і 29 грудня — меморандум від Уряду.

Листом, який надійшов до канцелярії Суду 5 лютого 1988 року, Секретар Комісії поінформував, що представник Комісії подасть свої зауваження під час слухання справи.

5. 25 вересня 1987 року Голова Суду надав заявникові дозвіл використовувати в провадженні італійську мову (пункт 3 правила 27).

6. 23 березня 1988 року палата, відповідно до правила 50, ухвалила передати юрисдикцію з розгляду справи пленарному засіданню Суду.

7. Того ж дня, після консультації через Секретаря Суду з тими, хто виступатиме в Суді, Голова Суду розпорядився розпочати усне провадження 24 травня 1988 року (правило 38). Але у зазначений день Суд відклав слухання у справі, оскільки представник заявника не з'явився; 1 липня Голова Суду призначив слухання на 28 вересня.

8. Відкрите слухання у справі відбулося у відкритому засіданні в призначений день у Палаці прав людини у Страсбурзі. Безпосередньо перед його відкриттям Суд провів підготовче засідання.

На судовому розгляді були присутні:

а) від Уряду

п. Л. Феррарі Браво (L. Ferrarì Bravo),
начальник дипломатично-правової служби,
Міністерство закордонних справ
і у справах співдружності,

уповноважена особа;

п. Г. Грассо (G. Grasso),
адвокат (*avvocato*)

п. Г. Раймонді (G. Raimondi),
магістрат (*magistrato*)

консультанти;

б) від Комісії

п. А. Вайцель (A. Weitzel),

представник;

в) від заявника

п. М. Каталано (M. Catalano),
адвокат (*avvocato*)

представник.

Суд заслухав звернення п. Феррарі Браво, п. Грассо та п. Раймонді від імені Уряду, п. Вайцеля від імені Комісії та п. Каталано від імені заявника, а також їхні відповіді на запитання, які їм поставив Суд та його Голова.

9. Комісія, Уряд та адвокат заявника подали ряд документів 11 травня, 20 травня, 20 вересня, 28 вересня і 25 жовтня 1988 року.

ЩОДО ФАКТІВ

I. КОНКРЕТНІ ОБСТАВИНИ СПРАВИ

10. Проти пана Сальваторе Чюлли (*Salvatore Ciulla*), який народився в 1950 році в м. Палермо (*Palermo*), різні прокуратури декілька разів порушували кримінальні справи, і до нього застосовувалися «превентивні» заходи (*prevenzione*). Хоча ця справа не пов'язана з тими провадженнями, деякі обставини одного з них, розпочатого в Мілані, слід навести, оскільки вони пов'язані з обставинами цієї справи.

А. Кримінальне провадження в Мілані

11. Заявника заарештували в квітні 1982 року у зв'язку з порушенням законодавства про наркотики. 9 грудня 1982 року, на час, коли тривало судове розслідування його справи, заявника звільнили з-під варти за умовою здійснення судового нагляду.

12. 24 жовтня 1983 року міланський районний суд засудив його до одинадцяти років і шести місяців ув'язнення, призначив штраф у розмірі 70 мільйонів лір і ухвалив застосувати до нього заходи безпеки (*misura di sicurezza*) у формі нагляду, що мав здійснюватися протягом восьми років.

13. 8 листопада 1983 року, на клопотання прокурора та відповідно до статті 277 Кримінально-процесуального кодексу, цей самий суд скасував постанову про звільнення заявника з-під варти і видав новий ордер на арешт, посиляючись на існування загрози втечі заявника.

Після поданого п. Чюллою клопотання та після паралельних подань, що надійшли від головного прокурора, касаційний суд 30 січня 1984 року скасував згадане вище рішення, зазначивши, що скасування постанови від 9 грудня 1982 року про звільнення заявника з-під варти було «незаконним», оскільки про це не було згадки в ухвалі суду, якою заявника було засуджено і за якою йому було призначено покарання. Щодо нового розпорядження про арешт, то воно було визнане «хибним через відсутність підстав», оскільки ані суворість призначеного покарання, ані той факт, що співучасники приховувалися від правосуддя, не служили для цього відповідним й достатнім виправданням. Для розгляду першого з цих питань касаційний суд передав справу до міланського районного суду; жодної інформації щодо будь-яких заходів, вжитих зазначеним судом, від тих, хто брав участь у цьому провадженні, не надходило.

Заявника негайно звільнили з-під варти.

14. 1 лютого 1985 року Міланський апеляційний суд змінив судове рішення від 24 жовтня 1983 року, скоротивши строк покарання ув'язненням до дев'яти років, і зменшивши штраф до 50 мільйонів лір. 22 січня 1986 року касаційний суд відхилив апеляцію з питань права, яку подав п. Чюлла, і визнав неприйнятною апеляцію від прокурора.

В. Запобіжний захід (*misura di prevenzione*), застосований до заявника у формі примусового проживання у вказаному місці

15. 1 і 10 жовтня 1983 року, коли розгляд справи в суді першої інстанції наближався до кінця (див. пункт 12 вище), комісар поліції (*questore*) та прокурор Мілану звернулися до міланського районного суду з клопотанням про застосування до заявника запобіжного заходу у формі «спеціального нагляду» (*sorveglianza speciale*) у поєднанні із заборобою проживання в певних районах. Вони також клопотали про вжиття деяких додаткових заходів фінансового характеру,

а саме — про арешт і конфіскацію його майна. У першій частині свого клопотання вони посилалися на статтю 3 Закону № 1423 від 27 грудня 1956 року; а в другій частині — на Закон № 575 від 31 травня 1965 року (див. пункти 19–20 нижче).

16. 19 грудня 1983 року районний суд (шоста палата) провів перше слухання, але повинен був перенести час розгляду справи через порушення процедури вручення деяких повісток з викликом до суду.

Пізніше слухання справи призначили на 5 березня 1984 року. За цей час 29 лютого прокуратура внесла зміни у свої подання, вимагаючи застосування запобіжного заходу у формі примусового проживання у вказаному місці (*soggiorno obbligato*), що так само передбачав Закон 1956 року.

На слухання 5 березня заявник не з'явився. Оскільки необхідно було повідомити заявника про нові подання прокуратури, суд знову відклав розгляд справи.

У кінцевому підсумку слухання відбулося 8 травня. Цього ж дня прокуратура подала клопотання про арешт заявника, який був присутній в залі суду, згідно зі статтею 6 Закону 1956 року (див. пункт 19 нижче). Голова шостого відділення суду задовольнив клопотання, і того самого дня п. Чюллу взяли під варту і помістили до міланської в'язниці.

Для підтвердження існування «особливо серйозних підстав» у значенні статті 6 для застосування такого заходу прокуратура посилалася, зокрема, на суворий вирок, вже винесений у справі заявника міланським судом (див. пункт 12 вище). Рішення голови суду було сформульоване таким чином (переклад з італійської мови):

«Голова шостої палати суду у кримінальних справах,

беручи до уваги клопотання прокурора від 8 травня 1984 року про взяття п. Сальваторе Чюлли під варту згідно зі статтею 6 Закону № 1423 від 1956 року, зважаючи на подане клопотання про винесення постанови, яка зобов'яже п. Сальваторе Чюллу проживати в певному місці, та на існування особливо серйозних підстав для такого заходу, про які, зокрема, свідчать всі факти, наведені в клопотанні комісара поліції та прокурора, а також нещодавне призначення [заявникові] покарання — ув'язнення строком на одинадцять років і шість місяців та штраф у розмірі 70 мільйонів лір за вчинення тяжких злочинів, пов'язаних з наркотиками; зважаючи на той факт, що всі докази в матеріалах справи Сальваторе Чюлли свідчать про те, що ця особа, підозрювана в приналежності до мафіозних структур, широко задіяна в незаконній міжнародній наркоторгівлі; а також на існуючі докази, які в цілях цієї постанови свідчать про достатню доведеність того факту, що він становить небезпеку для суспільства; беручи також до уваги аргументи, викладені у клопотанні прокурора,

керуючись, на цих підставах, статтею 6 Закону № 1423 від 1956 року,

НАКАЗУЄ

взяти Сальваторе Чюллу, що народився 21 лютого 1950 року в м. Палермо, під варту і тримати його в міланський в'язниці до тих пір, поки не буде ухвалене остаточне рішення в цій справі.

...»

Адвокат п. Чюлли негайно подав клопотання про тимчасове звільнення свого клієнта з-під варту, але суд відклав його розгляд.

17. 24 травня шоста палата суду видала розпорядження, відповідно до статті 3 Закону 1956 року, про обмеження протягом п'яти років права пересування заявника територією вказаного місця проживання та про конфіскацію частини його майна.

25 травня поліція привезла заявника до невеликого містечка в провінції Анкона (*Ancona*). Він залишався там до 24 жовтня 1984 року, коли його заарештували на підставі ордеру, виданого суддею-слідчим м. Палермо у зв'язку з іншим провадженням.

18. У цей час заявник відбуває покарання, призначене йому Міланським апеляційним судом (див. пункт 14 вище).

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

A. Законодавчі положення, чинні у відповідний час

19. Закон 1423 від 27 грудня 1956 року (Закон 1956 року) передбачає можливість застосування запобіжних заходів стосовно «осіб, які становлять загрозу безпеці і суспільній моралі». Основні положення цього закону стисло викладені в рішенні у справі Гуццарді від 6 листопада 1980 року (серія А, № 39, с. 17–19, пункти 45–51), тому тут достатнім буде навести лише статтю 6, до якої було внесено поправки Законом № 152 від 22 травня 1975 року (переклад з італійської мови):

«У разі надходження клопотання про застосування до особи [запобіжного заходу] у формі примусового проживання у вказаному місці, головуючий суддя районного суду має право — у випадку, коли для цього існують особливо серйозні підстави — винести упродовж процедури розгляду такого клопотання вмотивовану постанову (*provvedimento motivato*) про тримання заявника у в'язниці до того часу, коли постанова про застосування запобіжного заходу стане остаточною.

Одночасно з винесенням постанови про примусове проживання у вказаному місці суд має розпорядитися про допровадження [відповідної особи] за допомогою поліції із в'язниці, в якій вона перебуває, до місця примусового проживання, де ця особа має бути передана під відповідальність місцевого поліцейського органу».

20. Закон № 575 від 31 травня 1965 року («Закон 1965 року») у редакції 1982 року доповнює положення Закону 1956 року процесуального й матеріально-правового характеру (що поширюються як на осіб, так і на майно), спрямовані проти осіб, які обґрунтовано підозрюються у приналежності до мафіозних структур. Положення Закону № 575 не мають жодного відношення до статті 6 Закону 1956 року (див. також згадане вище рішення у справі Гуццарді, с. 19, пункт 52).

В. Поправка 1988 року

21. За період, що минув з часу подій у цій справі, положення Законів 1956 і 1965 років були змінені Законом № 327 від 3 серпня 1988 року. Тепер цей Закон не передбачає більше можливості тримання особи під вартою під час розгляду клопотання про примусове проживання у вказаному місці, і така постанова (про примусове проживання у вказаному місці) тепер має бути виконана за місцем постійного проживання особи або за місцем, де ця особа, як правило, знаходиться (*comune di residenza o di dimora abituale*). Отже, стаття 6 Закону 1956 року в новій редакції сформульована наступним чином (переклад з італійської мови):

«1. У разі надходження клопотання про винесення постанови про здійснення стосовно особи спеціального нагляду та про її примусове проживання у вказаному місці, або постанови про заборону в'їзду на певну територію, головуючий суддя районного суду має право — у випадку, коли для цього існують особливо серйозні підстави — видати упродовж процедури розгляду такого клопотання розпорядження (*decreto*) про тимчасове вилучення у цієї особи її паспорту та про призупинення дії будь-якого еквівалентного документа, за допомогою якого вона могла б виїхати з країни.

2. За наявності особливо серйозних підстав він має право також розпорядитися про видання стосовно відповідної особи тимчасової постанови про її примусове проживання у вказаному місці або заборону в'їзду на певну територію, яка діятиме до набуття постановою про застосування запобіжного заходу статусу остаточного».

С. Судова практика стосовно статусу Конвенції в національному правовому порядку

22. Як свідчать документи, надані присутніми в Суді сторонами, італійські суди — Конституційний суд, суди першої інстанції, апеляційні суди та адміністративні суди — ухвалили ряд рішень стосовно статусу Конвенції в національному правовому порядку Італії, в який вона інкорпорована Законом № 848 від 4 серпня 1955 року.

За винятком лише одного рішення — рішення, яке ухвалив 27 березня 1980 року аудиторський суд на своєму пленарному засіданні (*Foro italiano* 1980, III, cols. 352–355) — ці рішення не визнають за Конвенцією жодного конститу-

ційного статусу. Крім того, відповідні суди, як видається, ще не мали нагоди визначити, чи можна вважати, що Конвенція займає проміжне місце між Конституцією та звичайними законами; тобто, ще не визначено, чи посідає Конвенція в ієрархії місце вище над законодавчими актами, прийнятими за період після ратифікації Конвенції Італією.

23. Стосовно, зокрема, статті 5 Конвенції Уряд подав тексти шести рішень, але жодне з них не має відношення до Закону 1956 року.

Передовсім йдеться про чотири рішення касаційного суду. У них наведено цитування витягів з доповіді Комісії (перше відділення у кримінальних справах, 7 грудня 1981 року, справа Міноре (*Minore*)), робиться наголос на корисності Конвенції як тлумачного документа (пленарне засідання, 13 липня 1985 року, справа Буди (*Buda*)) та міститься висновок про відсутність порушення пункту 2 статті 5 (перше відділення у кримінальних справах, рішення від 9 липня 1982 року у справі Синьореллі (*Signorelli*) і від 25 березня 1986 року — у справі Трінко (*Trinco*)).

На додаток до цих рішень були надані тексти двох рішень Римського районного суду стосовно пункту 5 статті 5. Першим з них (від 15 травня 1973 року) було відхилено вимогу відшкодування з огляду на висновок суду про відсутність порушення пункту 1 статті 5 (справа Луттацці (*Luttazzi*), *Foro italiano* 1973, I, cols. 2933–2936); другим же (від 7 серпня 1984 року), навпаки, суд присудив компенсацію позивачеві (справа Мустаккія (*Mustacchia*), *Temi Romana* 1984, с. 977–980).

ПРОВАДЖЕННЯ В КОМІСІЇ

24. Пан Чюлла звернувся до Комісії 5 червня 1984 року (заява № 11152/84). Хоча він не скаржився на постанову про примусове проживання у вказаному місці як таку, він стверджував, що позбавлення свободи, якого він зазнав до застосування зазначеного заходу, — тобто, з 8 до 25 травня 1984 року (див. пункти 16–17 вище) — було порушенням пункту 1 статті 5 Конвенції. Він також посилався на пункт 5 статті 5, стверджуючи про позбавлення його права на відшкодування за позбавлення свободи.

25. Комісія визнала заяву прийнятною 5 грудня 1985 року. Після цього Уряд знову звернувся до Комісії з клопотанням про оголошення заяви непринятною, але Комісія визнала, що не були дотримані умови застосування статті 29.

Доповідь Комісії від 8 травня 1987 року (підготовлена відповідно до статті 31) містить висновок, ухвалений десятьма голосами проти двох, про наявність у справі порушення пунктів 1 і 5 статті 5. Повний текст висновку Комісії та тексти наведених у доповіді двох окремих думок членів Комісії, які не погодилися з позицією більшості, наведено у додатку до цього рішення Суду.

ПОДАННЯ УРЯДУ ДО СУДУ

26. У своєму меморандумі від 29 грудня 1987 року Уряд звернувся до Суду з проханням визнати заяву неприйнятною у зв'язку з тим, що заявник не вичерпав національних засобів юридичного захисту, або ж, як альтернативу — визнати, що порушення пунктів 1 і 5 статті 5 допущено не було.

ЩОДО ПРАВА

І. ПОПЕРЕДНЄ ЗАПЕРЕЧЕННЯ УРЯДУ

27. У своєму поданні Уряд стверджував, що п. Чюлла міг скористатись чотирма засобами юридичного захисту, які він не вичерпав, а саме:

- а) що стосується скарги з посиланням на пункт 1 статті 5 Конвенції — щоб порушити «по суті» питання обмеження особистої свободи, він міг подати апеляцію з питань права, спрямовану проти оскаржуваного рішення від 8 травня 1984 року, посиляючись на відсутність або суперечливість підстав (i); на невідповідність [-рішення] до вимог згаданого вище пункту (ii); а також звернутися з вимогою розглянути конституційність статті 6 Закону 1956 року (iii); і
- б) що стосується скарг за пунктом 5 статті 5 — він міг порушити позов проти держави з вимогою відшкодування шкоди (iv).

А. Позбавлення права заперечення

28. Суд враховуватиме такого типу попередні заперечення, якщо держава-відповідач вже висунула їх при розгляді справи в Комісії, і враховуватиме їх тією мірою, якою зробити це дозволяють їхній характер і відповідні обставини; це, як правило, робиться на початковому етапі розгляду питання щодо прийнятності справи (див., зокрема, рішення у справі Бозано (*Bozano*) від 18 грудня 1986 року, серія А, № 111, с. 19, п. 44).

29. Цю умову не було дотримано відносно підстав ii), iii) і iv) висунутого заперечення. Уряд імпліцитно стверджував протилежне, коли посилався на зроблені ним тоді зауваження, що стисло викладені в пункті 14 (і наступних за ним) рішення Комісії від 5 грудня 1985 року стосовно прийнятності, адже в них Уряд лише вказував на те, що п. Чюлла не скористався можливістю подати апеляцію з питань права з посиланням на «помилковість» та «відсутність підстав». Це — те саме, що наведено в підставі i) заперечення Уряду і тому, відповідно, її слід розглянути по суті, тим часом як щодо трьох інших Уряд позбавляється права висувати їх в якості заперечень.

В. Розгляд по суті першого заперечення (i)

30. У своєму поданні Уряд стверджує, що заявник мав можливість і повинен був звернутися до Вишого касаційного суду з вимогою скасувати рішення, ухвалене 8 травня 1984 року головою шостого відділення міланського районного суду, посилаючись на відсутність правової підстави або суперечливість доводів.

31. Згідно зі статтею 26 Конвенції, вимога вичерпання засобів юридичного захисту стосується лише тих засобів, які є доступними і достатніми та які стосуються стверджуваних порушень; використання таких засобів юридичного захисту повинно мати високий рівень вірогідності, без чого неможливо забезпечити їхню відповідну доступність і ефективність (див., зокрема, рішення у справі Де Йонга, Бальє та Ван ден Брінка (*Jong, Baljet and van den Brink*) від 22 травня 1984 року, серія А, № 77, с. 19, п. 39). Саме держава-відповідач — як що вона заявляє про те, що національні засоби юридичного захисту не було вичерпано — має довести, що всі відповідні умови були дотримані (див., зокрема, рішення у справі Джонсона та інших від 18 грудня 1986 року, серія А, № 112, п. 22, п. 45).

32. Однак Уряд не навів необхідних доказів. Передовсім, засіб юридичного захисту, на який послався Уряд, не міг стосуватися стверджуваного порушення: п. Чюлла оскаржував не недостатню вмотивованість рішення голови суду, а те, що воно порушувало статтю 5 Конвенції. Крім того, цей засіб юридичного захисту не був відповідним, оскільки касаційний суд не мав повноважень розглядати справу по суті, відтак, він не міг виправити ситуацію, в якій перебував заявник. Водночас заявник при розгляді справи в конвенційних органах не піддавав сумніву те, що оскаржувана постанова про тримання під вартою відповідала статті 6 Закону 1956 року. У будь-якому випадку цей суд не зміг би винести рішення упродовж строку, коротшого, ніж строк (шістнадцять днів) оскаржуваного позбавлення свободи. У цьому зв'язку достатньо зазначити, що розгляд в касаційному суді іншої поданої заявником апеляції з питань права, яка стосувалася законності іншого строку тримання під вартою, тривав майже три місяці (див. пункти 12–13 вище).

С. Резюме

33. Отже, як підсумок, попереднє заперечення є необґрунтованим з огляду на першу підставу (i) і Урядові відмовляють у праві на таке заперечення з посиленням на три інші підстави.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

34. Пан Чюлла стверджував, що були порушені пункти 1 і 5 статті 5, в яких зазначено:

«1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої Законом:

- a) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;
- b) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;
- c) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

...

2.–4. ...

5. Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування».

Тримання під вартою, здійснюване на підставі постанови від 8 травня 1984 року, винесеної головою шостого відділення міланського районного суду було, безперечно, позбавленням свободи і, отже, стаття 5 застосовна в цій справі.

А. Пункт 1 статті 5

35. Наводячи правові підстави для такого позбавлення свободи, Уряд посилався виключно на підпункти b) і c) пункту 1 статті 5; інші підпункти не мають відношення до цих скарг.

1. Підпункт b) пункту 1 статті 5

36. Уряд не намагався довести, що мало місце «невиконання ... припису суду», а стверджував, що арешт п. Чюлли і тримання його під вартою мали на меті «забезпечити виконання зобов'язання, встановленого законом».

Ці останні слова встановлюють факт існування специфічного і чіткого зобов'язання (див. рішення у справі Гуццарді від 6 листопада 1980 року, серія А, № 39, п. 101), що накладається на відповідну особу. Однак само по собі специфічне і чітке зобов'язання переїхати і проживати у вказаному населеному пункті з'явилося лише 24 травня 1984 року (див. пункт 17 вище), а не 8 травня 1984 року, коли було ухвалене оскаржуване рішення.

2. Підпункт с) пункту 1 статті 5

37. У своєму поданні Уряд стверджував, що оскаржуване тримання під вартою було виправданим заходом також з огляду на вимоги підпункту с) пункту 1 статті 5, оскільки існували як «обґрунтована підозра» щодо того, що заявник «вчинив злочин», так і «вагомі підстави зважати на необхідність запобігти вчиненню ним злочину».

38. Суд підкреслює, що підпункт с) пункту 1 статті 5 передбачає можливість позбавлення свободи лише в контексті процедури кримінального провадження. Це видно з формулювання цього підпункту, який слід розглядати в поєднанні як з підпунктом а) пункту 1, так і з пунктом 3 статті 5, що становлять єдине ціле з цим положенням (стосовно останнього зауваження див., зокрема, згадане вище рішення у справі Де Йонга, Балє та Ван ден Брінка, серія А, № 77, с. 22, п. 44).

39. Уряд стверджував, по-перше, що між кримінальним провадженням і запобіжною процедурою, передбаченою Законом 1956 року (див. пункт 19 вище), існує подібність; цей аргумент ґрунтувався на тому факті — проти чого заперечував п. Чюлла — що міланський районний суд виніс постанову про примусове проживання у вказаному місці з огляду на мафіозну поведінку заявника, яка, згідно зі статтею 416 *bis* Кримінального кодексу, сама по собі становила кримінальний злочин. Винесена в такий спосіб постанова про застосування такого заходу прирівнювалась до міри покарання і, відповідно, тримання п. Чюлли під вартою з 8 по 25 травня 1984 року здійснювалося у відповідь на підозру щодо вчинення ним правопорушення. Таким чином, це відповідало першому з випадків, перелічених в підпункті с) пункту 1 статті 5.

На думку Суду, запобіжна процедура, передбачена Законом 1956 року, орієнтована на інші цілі, відмінні від цілей кримінального провадження. Передбачена статтею 3 постанова про примусове проживання у вказаному місці може — на відміну засудження до позбавлення свободи — ґрунтуватися не на доказах, а на підозрі, відтак, позбавлення свободи за статтею 6, яке іноді передує винесенню такої постанови (як це мало місце в цій справі) не може прирівнюватися до досудового тримання під вартою, про що йдеться в пункті 1 статті 5 Конвенції.

Уряд також стверджував, що на той час стосовно заявника тривало кримінальне провадження у зв'язку зі злочиним, передбаченим згаданою вище статтею 416 *bis*. Пан Чюлла заперечував проти цього. Зі свого боку Суд лише констатує, що італійські судові органи не позбавляли заявника свободи у зв'язку з цим провадженням.

40. Уряд також стверджував, що відповідну постанову про взяття під варту було ухвалено ще й тому, що вона «обґрунтовано вважалася необхідною для запобігання "вчинення" правопорушення».

Навіть якщо Суд і погодився би з цим аргументом, фактом все одно залишилося б те, що згадана постанова не виносилася в контексті кримінального про-

вадження. В дійсності ордер на арешт, виданий міланським районним судом 8 листопада 1983 року після того, як цей суд 24 жовтня виніс обвинувальний вирок у справі п. Чюлли, був скасований касаційним судом 30 січня 1984 року (див. пункт 13 вище). Арешт заявника 8 травня 1984 року мав на меті усунути ризик того, що він зможе «ухилитися від застосування стосовно нього того чи іншого запобіжного заходу»; Суд зазначив, що доказом цього служать самі формулювання в клопотанні, поданому прокуратурою того ж дня, та посилення, яке зробив на це клопотання голова шостого відділення міланського районного суду у своєму рішенні (див. пункт 16 вище). Ані прокуратура, ані голова суду не послалися на конкретні і чітко визначені правопорушення — а лише вони беруться до уваги з огляду на підпункт с) пункту 1 статті 5 (див. згадане вище рішення у справі Гуццарді, серія А, № 39, с. 38–39, п. 102) — вчиненню яких заявником необхідно було запобігти; підставою для них були минулі «тяжкі злочини», в якості покарання за які міланський районний суд виніс йому «суворий вирок» (див. пункт 12 вище), а також «певні ознаки», які свідчили про те, що він становив «небезпеку для суспільства».

3. Висновок

41. Уряд вважав, що при тлумаченні пункту 1 статті 5 у цій справі слід брати до уваги загальний контекст оскаржуваного позбавлення свободи.

Звичайно, Суд не недооцінює важливості боротьби, яку Італія веде проти організованої злочинності, але він зазначає, що вичерпний перелік дозволених винятків, наведених у пункті 1 статті 5 Конвенції, передбачає рестриктивне їх тлумачення (див., зокрема, нещодавно ухвалені рішення у справі Буамара (*Boiatar*) від 29 лютого 1988 року, серія А, № 129, с. 19, п. 43). Крім того, Суд бере до уваги той факт, що Законом № 327 від 3 серпня 1988 року до статті 6 Закону 1956 року було внесено поправку, яка усунула можливість поміщення особи під варту до виконання постанови про застосування запобіжного заходу (див. пункт 21 вище). Законодавчий орган зміг ухвалити таке рішення, жодним чином не відмовляючись від законної боротьби зі злочинністю.

42. Як висновок, в даному випадку мало місце порушення пункту 1 статті 5.

В. Пункт 5 статті 5

43. Посилаючись також на пункт 5 статті 5, заявник стверджував, що італійське законодавство не надає засобів, за допомогою яких він міг би домогтися від національних судів відшкодування за порушення пункту 1 статті 5.

Уряд стверджував, що, справді, гіпотетично ймовірність такого порушення існувала, однак, на думку Уряду, насправді його не було, оскільки заявник не вдався до таких засобів, відтак, він не міг стверджувати, що було порушено пункт 5 статті 5.

44. На відміну від справи Брөгана та інших (див. рішення від 29 листопада 1988 року, серія А, № 145-В, с. 35, п. 66–67), ця справа порушує питання щодо дотримання цього положення державою, яка інкорпорувала Конвенцію до свого національного правового порядку.

Обґрунтовуючи свою позицію, Уряд послався на два рішення Римського районного суду — від 15 травня 1973 року і 7 серпня 1984 року (див. пункт 23 вище). Однак жодне з цих рішень не було пов'язане з областю застосування Закону 1956 року, який з'явився вже після ратифікації Конвенції Італією. Уряд стверджував, що в Італії Конвенція має статус закону конституційного рівня або, принаймні, переважає над всіма звичайними законами, незалежно від дати їх ухвалення. Проте цей аргумент не узгоджується з домінуючою судовою практикою італійських судів перших інстанцій та апеляційних судів, оскільки в жодному з рішень, з текстами яких ознайомили Суд, немає чітко вираженого визнання переважної сили Конвенції над законодавчими актами, прийнятими за період після її ратифікації (див. пункт 22 вище). З огляду на зазначене, ефективно здійснення права, яке гарантує пункт 5 статті 5 Конвенції, не забезпечується за обставин цієї справи з достатньою мірою визначеності.

До того ж, у рамках дружнього врегулювання, якого домоглася Комісія в 1985 році у зв'язку із заявою № 9920/82, поданою п. Маріо Гідо Нальді (*Mario Guido Naldi*), Уряд зобов'язався «запропонувати доповнення» до законопроекту, вже поданого ним до Палати депутатів, «для того, щоб "принцип права на відшкодування... забезпечувався з абсолютною певністю, як цього вимагає пункт 5 статті 5 Конвенції"» (доповідь Комісії від 11 травня 1985 року, *Decisions and Reports* № 42, с. 71).

45. Отже, було також допущено порушення пункту 5 статті 5. Цей висновок не позбавляє Суд повноважень, передбачених статтею 50, розглянути питання про відшкодування у формі справедливої сатисфакції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 50

46. У статті 50 зазначено:

«Якщо Суд встановлює, що рішення або захід судового або будь-якого іншого органу влади Високої Договірної Сторони повністю або частково суперечить зобов'язанням, які випливають з ...Конвенції, і якщо внутрішнє право цієї Сторони передбачає лише часткову компенсацію такого рішення чи заходу, то Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

47. Заявник не заявив жодної вимоги щодо відшкодування судових витрат, і це не є питанням, яке Суд має розглядати з власної ініціативи (див., як найостанніший прецедент, згадане вище рішення в справі Брөгана та інших, серія А, № 145-В, с. 36, п. 70).

48. Разом з тим заявник вимагав відшкодування за шкоду, визначити розмір якої він запропонував Суду на свій власний розсуд. Представник Комісії рекомендував вирішити це питання, керуючись рішенням у справі Гушкарді (див. згадане вище рішення, серія А, № 39, с. 41–42, п. 112–114).

Як зазначив Уряд, п. Чюлла не надав будь-яких конкретних свідчень або доказів щодо характеру і розміру шкоди, якої він зазнав внаслідок тримання його під вартою з 8 по 25 травня 1984 року. У своєму зверненні до Суду представник п. Чюлли заявив, що його клієнт передовсім бажав би домогтися висновку про несумісність позбавлення його свободи з вимогами статті 5.

З іншого боку, Суд погоджується з тим, що заявник, можливо, зазнав моральної шкоди, але, зважаючи на обставини справи, Суд вважає, що висновок про наявність порушення статті 5 сам по собі становить достатню справедливу сатисфакцію для цілей статті 50.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД

1. *Постановляє одногосно*, що Уряд позбавлений права заперечення з посиланням на такі невичерпані національні засоби юридичного захисту, як
  - а) можливість подання апеляції з питань права з посиланням на статтю 5 Конвенції;
  - б) можливість звернення з вимогою розгляду конституційності статті 6 Закону 1956 року; і
  - с) можливість подання позову проти держави з вимогою відшкодування шкоди.
2. *Відхиляє одногосно* як необґрунтовану решту частину заперечення, висунутого Урядом з посиланням на невичерпані національні засоби юридичного захисту.
3. *Постановляє*, п'ятнадцятьма голосами проти двох, що було допущено порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.
4. *Постановляє*, тринадцятьма голосами проти чотирьох, що мало місце порушення пункту 5 цієї самої статті.
5. *Постановляє одногосно*, що це судове рішення само по собі становить достатню справедливу сатисфакцію для цілей статті 50.

Учинено англійською і французькою мовами й оголошено на відкритому слуханні в Палаці прав людини, Страсбург, 22 лютого 1989 року.

Підпис: Рольф Рюссдаль
Голова Суду

Підпис: Марк-Андре Ейссен
Секретар Суду

Згідно з пунктом 2 статті 51 Конвенції та пунктом 2 правила 52 Регламенту Суду, до цього рішення додаються такі окремі думки:

- a) окрема думка п. Валтікоса, яка не збігається з позицією більшості і до якої приєднався п. Матчер;
- b) спільна окрема думка (яка частково не збігається з позицією більшості) пані Біндшедлер-Роберт та п. Гьольчюкю.

Парафовано: Р. Р.

Парафовано: М.-А. Е.

ОКРЕМА ДУМКА П. ВАЛТІКОСА,
ЯКА НЕ ЗБІГАЄТЬСЯ З ПОЗИЦІЄЮ БІЛЬШОСТІ
І ДО ЯКОЇ ПРИЄДНАВСЯ П. МАТЧЕР

1. Я не поділяю думки більшості суддів Суду, які постановили, що в цій справі порушено Конвенцію, не тому, що я не погоджуюсь з їхньою аргументацією на якомусь, так би мовити, «технічному» рівні, а тому, що вважаю за доцільне розглядати цей спір у дещо ширшому контексті.

На мою думку, положення статті 5 Конвенції слід розглядати, з одного боку, як єдине ціле з точки зору духу і букви цієї статті, та, з іншого боку, слід розглянути всю сукупність різних проваджень у справі Чюлли, що здійснювалися в Італії.

Що стосується пункту 1 статті 5 Конвенції, то це положення, безперечно, має на меті передусім надати особі судові гарантії проти свавільних дій з боку поліції чи виконавчих органів, які можуть призвести до позбавлення її свободи.

Що стосується проваджень у справі Чюлли, які здійснювалися в Італії, то йдеться про низку переплєтених між собою судових справ і рішень, ухвалених судами різних рівнів, які завершилися засудженням п. Чюлли на дев'ять років ув'язнення. Позбавлення свободи — що тривало не більше ніж шістьнадцять днів — якого він зазнав під час цього запутаного процесу, не можна розглядати ізольовано; тобто, позбавлення свободи не можна відокремлювати від всієї сукупності судових проваджень та етапів, частиною яких воно було. Крім того, не можна не враховувати той факт, що це рішення про позбавлення свободи — навіть якщо воно саме по собі не було суто застосуванням закону — було ухвалене суддею, який був членом судового органу. Відокремлення цього етапу від загального перебігу судового процесу, яким би запутаним не був би цей процес, мені здається штучним. Отже, я вважаю безпідставним при розгляді цієї ситуації в цілому доходити висновку про наявність у справі порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

2. Щодо пункту 5 статті 5, то, по-перше, оскільки я вважаю, що порушення пункту 1 статті 5 допущено не було, таке питання поставати не може. По-друге, визначення точного змісту пункту 5 статті 5 порушує, як це вже було зазначено в деяких інших справах, складні проблеми. Щоб якомога стисліше пояснити, про що йдеться, я лише скажу, що слід виходити з принципу, за яким Конвенція не може зобов'язувати національну конституційну систему держави передбачити автоматичну інкорпорацію Конвенції — після її ратифікації цією державою — до національного правового порядку, не говорячи вже про те, що вона не може вимагати, щоб Конвенція мала переважну силу над звичайними законами. З огляду на зазначене, питання відшкодування, про яке йдеться в пункті 5 статті 5, має розглядатися незалежно від питання інкорпорації Конвенції до національного порядку та у світлі національного закону, незалежно від того, втілено чи ні у ньому відповідні вимоги Конвенції. У будь-якому разі, якщо навіть припустити, що відповідні вимоги Конвенції в національному законі втілені, тоді важко зрозуміти, яким чином положення пункту 5 статті 5 національний суд зможе привести в дію без існування конкретніших положень національного законодавства, які наповнюють ці положення практичним змістом. Цей пункт не видається таким, що може бути виконаний при застосуванні його національними судами без існування відповідного механізму. Отже, для забезпечення нормальної реалізації умов пункту 5 статті 5 має існувати відповідне недвозначне і чітко сформульоване положення національного закону.

Існує також ще одна низка труднощів, які мають скоріше логічний, а не юридичний характер. Чи логічно очікувати від держави негайного присудження особі відшкодування за її арешт або тримання під вартою, які були здійснені органами влади цієї держави відповідно до її власного законодавства, але на порушення статті 5 Конвенції, коли Суд ще не визнав, що мало місце таке порушення (якщо держава не визнає цього раніше за нього — що, принаймні, видається сумнівним)? Це означає, що питання стосовно виконання пункту 5 статті 5 може постати лише після того, як Суд виявив порушення матеріально-правових положень статті 5, а Уряд — який було повідомлено про такий висновок — не вжив заходів з приведення положень пункту 5 цієї статті в дію. Навряд чи можна говорити про порушення пункту 5 статті 5 ще до завершення цих двох етапів.

СПІЛЬНА ОКРЕМА ДУМКА,
ЯКА ЧАСТКОВО НЕ ЗБІГАЄТЬСЯ З ПОЗИЦІЄЮ БІЛЬШОСТІ,
ПАНІ БІНДШЕДЛЕР-РОБЕРТ ТА П. ГЬОЛЬЧЮКЛЮ

Що стосується сформульованого більшістю висновку про порушення пункту 5 статті 5 Конвенції, ми погоджуємося з аргументами п. Валтікосу, викладеними в другому абзаці пункту 2 його окремої думки.

Решту частину рішення Суду ми підтримуємо.